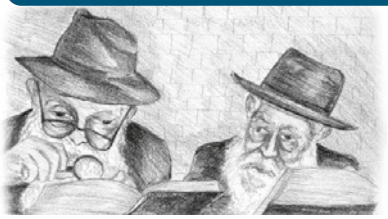
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בראשית ■ כ"ו תשרי תשפ"ד ■ 11.10.2023 ■ גליון מס' 755

בראשית - ספר האחים והאחיות

/ הרב יעקב הלוי פילבר

לספר בראשית יש כמה מאפיינים, חז"ל קראו לו "ספר הישר" כמו שמובא: "הלא היא כתובה על ספר הישר - ושואלת הגמרא [ע"ז כה א]: מאי ספר הישר? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים, שנא': [במדבר כג]: תמות נפשי מות ישרים." את ישרותם של האבות מסביר הנצי"ב בפתיחתו לספר בראשית שהיו ישרים ומבקשים טובתם של טובים ורעים. וכמובן ספר בראשית הוא ספר האבות והאימהות שעל המסופר בו אנו אומרים [ילק"ש ואתחנן תת"ל]: אימתי יגיעו מעשי למעשה אבותיי אברהם יצחק ויעקב. אבל ספר בראשית הוא גם ספר האחים והאחיות, החל מקין והבל, שלושת בני נח, ישמעאל ויצחק, עשו ויעקב, לאה ורחל ושנים עשר האחים בני יעקב ולבסוף אפרים ומנשה.

מערכת היחסים של האחים שבספר בראשית רצופה מריבות, הראשונה שבהם היא המריבה של קין והבל, וחז"ל שואלים במדרש: "על מה היו מדיינים?" ונאמרו על כך כמה סיבות: "אמרו: בואו ונחלוק את העולם, אחד נטל הקרקעות ואחד נטל את המטלטלין, דין אמר: ארעא דאת קאים עליה דידי, ודין אמר: מה דאת לביש דידי, (זה אמר הקרקע שאתה עומד עליה שלי, וזה אמר מה שאתה לבוש שלי) דין (זה) אמר: חלוץ (בגדיך)!, ודין (וזה) אמר: פרח (באויר)!, מתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו, רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר: שניהם נטלו את הקרקעות ושניהם נטלו את המטלטלין ועל מה היו מדיינין? זה אומר: בתחומי יבנה בית המקדש, וזה אומר: בתחומי יבנה, שנאמר: "ויהי בהיותם בשדה", ואין שדה אלא בית המקדש כד"א: ציון שדה תיחרש, ר' יהודה אומר על חוה הראשונה היו מדיינין" [ב"ר פר' כב]. אמר ר' אבהו: חוה הראשונה חזרה לעפרה, ועל מה היו מדיינין? אמר ר' הונא: על תאומה יתרה שנולדה עם הבל, זה אומר אני נוטלה שאני בכור, וזה אומר אני נוטלה שנולדה עמי, ומתוך כך ויקם קין [ילק"ש בראשית לח] שלוש סיבות מונים לנו חז"ל שגורמים בעולם למריבה: האחת היא הכלכלה (בוא ונחלוק את העולם), השנייה מלחמת הדתות (בית המקדש) והשלישית המין (חוה הראשונה). והמריבה הזאת נסתיימה ברצח. את הלקח של מריבת קין והבל ראה אברהם והוא אומר ללוט: "אנשים אחים אנחנו אל נא תהי מריבה בנינו". ושואלים על כך: ואם לא היו אחים כן היתה יכולה להיות מריבה ביניהם? והתשובה היא שמריבה הפורצת בין אחים היא הרסנית ואין חמורה ממנה. ולכן מציע אברהם להיפרד. גם בין ישמעאל ליצחק פורצת מריבה, וגם במריבה הזו היתה סכנה של שפיכות דמים כמו שלמדו [תנחומא פר' שמות כד] מהכתוב: "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" - ואין מצחק אלא שביקש להרגו, שנאמר: "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו", וגם כאן שרה פועלת להפרדת כוחות. ומריבת האחים אינה פוסקת וגם בדור הבא: עשו שונא ליעקב ומבקש להורגו, וכך גם שנאת השבטים ליוסף שנאמר: "וישנאו אותו".

שנאת האחים היתה פעמים רבות ללא חמלה וללא התחשבות, היא היתה נוקבת עד התהום, לא כך היה אצל האחיות, גם בין האחיות לאה לרחל היו כל הסיבות למריבה ושנאה, לאה חושבת שרחל לקחה לה את בעלה, ורחל יודעת שיעקב אוהב אותה ועובד את אביה בשבילה ולבסוף באה לאה ונכנסת תחתיה. והנה לא זו בלבד שהן אינן פוגעות אשה בזולתה אלא אדרבא כל אחת מוכנה לוותר משלה לטובת אחותה. על רחל מספר [איכה רבה, פתיחות כד] שאמרה לקב"ה: "גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד כי נודעה לי העצה,

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת קיץ
האם תפילת ערבית היא התפילה הראשונה של היממה או התפילה האחרונה?
המשך בעמ' 2

ונפקחו עיניכם
ביום הראשון לבריאת האדם ויצירת אשתו חוה, ועוד בהיותם בגן העדן...
המשך בעמ' 3

סיפור לשבת
ימי בראשית של הספרות החסידית
זמן קצר לאחר פטירת המגיד ממעזריטש, כשתלמידיו הגדולים...
המשך בעמ' 5

שביבים
- התורה היא הסיפור שלנו
- שולחן בן מאה שנה
- שבת בראשית
- דמותו של מתושלח
- למה קין רצח את הבל?

המשך בעמ' 7

תפילת אור החיים הקדוש
המשך בעמ' 9

משפחת אבוחצירא
שושלת משפחת אביחצירא, היא שושלת של צדיקים קדושים וחכמים...
המשך בעמ' 10

והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנין שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה ולא הוצאתיה לחרפה". ואילו אח"כ לאה לעומתה אינה מנצלת את יתרונה על רחל בהולדת ילדים, ובגדלות רוחה היא מוכנה לוותר על הילד השביעי שלה לטובת רחל ובלבד שלא תיפגע אחותה כמו שמובא בגמרא [ברכות ס א]: "דנה לאה דין בעצמה ואמרה: שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה, אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות! מיד נהפכה לבת, שנאמר ותקרא את שמה דינה!" יחסי לאה ורחל הם הדוגמא והמופת כיצד יש לקיים יחסי אחווה בין אחים, ולא על חנם אמרו כל העם לבועז על רות: ייתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל".

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

האם תפילת ערבית היא התפילה הראשונה של היממה או התפילה האחרונה?

שאלה: הנה נשאלתי באשר לאישה שנוהגת להתפלל רק תפילת אחת ביום - כדעת הרמב"ם - והתפללה תפילת ערבית, האם תפילה זו נחשבת לה ליום שהיה, או ליום שיהיה?

והנה אם היא מתפללת ערבית בכל יום, הרי שאין לשאלה זו משמעות הלכתית, שהרי ממה נפשך יוצאת בכך ידי חובת תפילה בכל יום, אולם באופן שאין היא מתפללת ערבית בדרך כלל, ובאותו יום התפללה שחרית וערבית, ולמחרת לא התפללה לא שחרית ולא מנחה ולא ערבית, האם זה נחשב שביטלה מצוות עשה של תפילה ביום אחד? שאם נאמר שתפילת ערבית שייכת ליום שהיה, אזי מאחר ולמחרת לא התפללה לא שחרית ולא מנחה (וכן לא אמרה שום בקשה הכוללת שבח והודאה לקב"ה) אם כן לא קיימה ביום זה מצוות תפילה אך אם תפילת ערבית שייכת כבר ליום הבא הרי שלא ביטלה מצוות תפילה באותו יום.

תשובה: הנה ידוע שעל פי התורה היום מתחיל מהלילה וכפי שנאמר בפרשת בראשית 'ויהי ערב ויהי בוקר', ואם כן בנוגע לשאלתנו עלינו להסיק כי תפילת ערבית שייכת ליום המחר, ולא ליום שהיה.

ולפי זה יוצא למעשה חידוש, שדווקא בתפילת ערבית שהיא תפילת רשות, בה אנו מקיימים בכל יום את חובת התפילה מהתורה.

[שמנות] טעם לומר שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר

אולם שמא יש לומר שאף על פי שהיום מתחיל מהלילה, מכל מקום לעניין מצוות התפילה, הדבר שונה והיממה מתחילה מהבוקר, והלילה הולך אחר היום.

והטעם לומר כך הוא שהרי אברהם אבינו תיקן את התפילה הראשונה שהיא תפילת שחרית, ומדוע לא תיקן את תפילת ערבית שהיא לכאורה התפילה הראשונה ביממה? ולכן יש מקום לומר שלעניין מצוות התפילה, הלילה הולך אחר היום, וכמו ברכות התורה וברכות השחר, שהחיוב מתחיל מחדש בכל בוקר.

אולם יש לדחות ראיה זו שיש לומר שקודם מתן תורה אכן היממה התחילה מהבוקר, וכפי שנאמר בפרשת נח 'וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבתו' ולכן אברהם אבינו תיקן תפילת 'שחרית', אך לאחר שהתחדש במתן תורה שהיממה מתחילה מהלילה, אם כן התפילה הראשונה ביום היא תפילת ערבית.

(ועל פי זה שמעתי פעם לבאר באופן נוסף את מנהג ישראל תורה להיות נעורים בליל חג השבועות שקודם מתן תורה הלילה היה שייך ליום שלפניו, ואילו במתן תורה שהיה לפנות בוקר התחדש שהלילה שייך ליום שאחריו, וא"כ הלילה של ליל מתן תורה נותר ללא יום, שבלילה זה חל השינוי, וכאשר כבר חל השינוי היה זה כבר קרוב לבוקר, וממילא מאחר שלא היה 'לילה' אף אנו נעורים כל הלילה זכר לכך שאין זה 'לילה').

טעם נוסף מדוע יש לומר שלעניין תפילה היממה מתחילה מהבוקר

אך עדיין יש מקום לומר שלעניין התפילה היממה מתחילה מהבוקר, שהנה הגמרא במסכת ברכות אומרת שתפילות כנגד תמידין תיקנום, והנה ידוע שלעניין 'קדשים' הלילה הולך אחר היום, ואם התפילות הן כנגד הקרבנות, אזי שיש לומר שגם לעניין התפילות הלילה הולך אחר היום.

ראיה מדברי הגמרא שאין הדבר כן וגם לעניין תפילה הלילה הולך אחר היום.

אולם נראה שיש להביא ראיה מהגמרא שעל אף שהתפילות נתקנו כנגד הקרבנות, מכל מקום היממה לעניין התפילה מתחילה מהלילה, והיום הולך אחר הלילה, שהנה הגמרא במסכת ברכות מסתפקת האם מי שלא התפלל מנחה מחמת אונס או שגגה, יכול

להשלימה בתפילת ערבית, ועל זה אומרת הגמרא שגם אם נאמר שמי שלא התפלל ערבית יכול להשלים תפילה זו בתפילת שחרית, אין מזה ראיה לפשוט את הספק לגבי תפילת מנחה, מאחר ותפילת ערבית ושחרית שניהם באותו יום, אך תפילת מנחה וערבית אינן באותו יום, ולכן יש להסתפק האם אפשר להשלים, וצדדי הספק הם האם משום שהתפילה כנד הקרבן אם כן נאמר שעבר יומו בטל קרבנו, או שנאמר שמאחר והתפילה היא גם בקשת רחמים אם כן יוכל להשלימה, ופושטת הגמרא ספק זה לחיוב, שאכן ניתן להשלים את תפילת מנחה בערבית.

ומבואר מגמרא זו, שהיה פשוט שהימה מתחילה מהלילה, ואין לומר שבמסקנה של הגמרא התחדש שהימה מתחילה מהבוקר, ומשום כך ניתן להשלים את תפילת מנחה בערבית, שאם כן ישוב ויתעורר ספק הגמרא באשר לתפילת ערבית האם ניתן להשלימה בשחרית והבן.

ובאמת נראה לענ"ד שאין כלל להביא ראיה מכך שתפילות כנגד קרבנות תיקנום לעניין שאלתנו, שהרי אנו עוסקים בדעת הרמב"ם, ולדעת הרמב"ם יש במצוות התפילה שתי דרגות חיוב, יש קיום המצווה מהתורה, וזאת אנו מקיימים בתפילה אחת ביום, ויש מה שחכמים תיקנו ג' תפילות ביום בזמנים מסוימים וזה מדרבנן גם לדעת הרמב"ם, והנה כל מה שתפילות תיקנו כנגד הקרבנות, זה רק בדרגת החיוב מדרבנן, אבל בדרגת החיוב הראשונה שהיא מהתורה, אין כלל משמעות לתפילת שחרית, מנחה או ערבית, ואין כלל זמן לתפילה, אלא חייב אדם להתפלל תפילה אחת ביום, ומאחר והיום על פי התורה מתחיל מהלילה, אם כן החיוב מתעורר בכל ערב, והימה נמדדת מערב ועד ערב, וכל עניין ג' התפילות שהם כנגד הקרבנות הוא רק בדרגת החיוב השנייה שהיא מדרבנן, ואיך נבוא ונאמר שהחיוב שהוא מדברי חכמים יבוא וילמד על עצם החיוב שהוא מהתורה?

מסקנת הדברים:

ולכן נראה לעניות דעתי למסקנה לעניין שאלתנו - אישה שהתפללה תפילת ערבית - שתפילה זו נחשבת לה ליום הבא, וגם אם לא תתפלל למחרת שחרית ומנחה, לא ביטלה בכך את החובה להתפלל תפילה אחת ביום - לדעת הרמב"ם.

אמנם אף על פי שמצאתי כדבריי בספר 'אמת ליעקב' לגר"י קמינצקי זצ"ל, וכן יש לדייק מדברי היעב"ץ בסדורו, מכל מקום אין לכחד כי יש דעות החולקות ונוקטות שלעניין תפילה הימה מתחילה מהבוקר (ואין כאן מקום להאריך) אך מכל מקום הנראה לעניות דעתי כתבתי.

ומה מאוד השתוממתי לראות מה שכתב בספר פסקי תשובות (סימן פ"ט הערה 2) כדבר פשוט שמאחר ותפילת ערבית רשות אי אפשר לקיים בה את המצוות עשה מהתורה להתפלל תפילה אחת ביום (לדעת הרמב"ם) וכתב שכן משמע ממרוצת לשון הרמב"ם בריש הלכות תפילה ומעוד כמה ראשונים, ואיני יודע היאך דייק זאת מדברי הראשונים הנ"ל, וכל הנידון הוא האם הימה מתחילה מהבוקר או מהלילה, אבל מדוע שאדם לא יוכל לקיים את חובת מצוות התפילה מהתורה בתפילת הערב.

ובפרט תימה רבתי על דבריו שאם אכן כדבריו בדעת הרמב"ם שלא ניתן לקיים את מצוות התפילה אלא ביום ולא בלילה, אם כן הויא מצוות התפילה מצוות עשה שהזמן גרמא, והרמב"ם הרי כתב להדיא שתפילה היא מצוות עשה שאין הזמן גרמא, וזה ברור ופשוט. ■

ונפקחו עיניכם

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

ביום הראשון לבריאת האדם ויצירת אשתו חוה, ועוד בהיותם בגן העדן - הסית אותם הנחש והחטיאם. וכך עוד בטרם הסתיים היום, כבר גורשו מגן העדן לארץ[1]. ומאז ועד לימינו אנו מנסים לתקן את החטא הקדמוני, ולשוב למעלתנו הראשונה.

הנחש נטפל בתחילה לחוה, משום שנשים דעתן קלה להתפתות. ובכך חשב שיגרום לה, להחטיא את האדם - ולאחר שיענש במיתה, ישא הנחש את חוה כאשתו[2]. אך גם כשחוה מיתפתה לנחש, היא מפעילה את מחשבתה כיצד להפיל את האדם. שכן לו תמות היא לבדה, עלול האדם לשאת אשה אחרת במקומה[3]. וזאת למרות שהם אמנם היו הזוג הראשון עלי אדמות, אך עד לשעה זו של היום[4] - כבר נולדו צאצאיהם, קין והבל עם תאומותיהם[5].

ומכיוון שהותרו להם העריות, לצורך יצירת האנושות[6]. אזי קין נשא אמנם את התאומה עמה נולד, ואילו הבל נשא את אחת התאומות שנולדו עמו. וכך התאומה היתרה, הייתה כמיועדת להינשא לאדם - ועל כך נתקנאה חוה.

אך גם האדם ניסה למצוא מוצא מהסבך אליו נקלע, בהפילו את האשמה על האשה שנתנה לו. ובכך הוא היה ככופר בטובתו של הקב"ה[7], שנתן לו אשה - ממנה כבר הוליד צאצאים רבים. אך לו היה קורא האדם את שמה חוה, כבר באותו היום[8] - לא היה נראה ככופר בטובה. שכן האדם היה אומר, שחוה היא זו שנתנה לו - ובלא לציין שהיא האשה שנתנה לו ע"י הבורא.

ולמעשה לו היו פונים אל הנחש, לשאול על מה זה - היה בכוחו לחמוק מהדין. באומרו שעל האדם ואשתו היה לקיים את דברי הקב"ה - שהוא רבם, ולא לשמוע לו הנחש - שהוא כתלמיד[9].

אך כולם כאחד טעו, כשהביטו בעיניהם - אך לא הבינו מה הם רואים. הנחש היה הראשון לקנא באדם וחוה - כשראה אותם יחד, כשאין הם בושים מאף בריה[10]. ולכן טעה הנחש לחשוב שיעלה בידו לגרום למות האדם, והישארות חוה בחיים. וכבר עם פנייתו לחוה, נפלה כל תכליתו - כשאכלה היא בעצמה מעץ החיים. אח"כ ראתה חוה שהיא עלולה למות, ואילו בעלה אדם יחיה אחריה - ולכן בקשה

לתת לו לאכול, וכך ימות הוא אף עמה. ולא רק זו אלא אף כל החיות והבהמות, אכלו מעץ הדעת - מכח ראיה מקולקלת זו[11].

ואמנם לכאורה האדם לא היה אשם בכל אשר בא עליו, שכן לא ידע שזהו הפרי שנלקח מעץ הדעת. אך לאחר שכבר אכל ונפקחו עיניו, לא שם לבו על מה שאמר לה' - כשכפר בטובה. והיה זה כהמשך לדבר שגרם והתחיל את כל זה - כשלא ציווה את חוה, כפי שנצטווה הוא. אלא הוסיף על דברי ה', ובכך הביא לחטאה של חוה - גם כן שלא באשמתה[12].

ומכיוון שהקב"ה הביא לכל זה, כשמיעט את האור[13] וגנזו לעתיד לבוא[14]. אזי גם השאיר מקום כפרה לאדם, בכדי שיוכל לשוב ולראות את אור ה' באמת. שכן מה שהאדם רואה מאז שהתמעט האור, אין זה המראה האמיתי והשלם של הנהגת ה' בעולם. ואין מתאים מנחשב הוא היצר - שיודע את כוח האדם. וע"י מה שמסיתו, הוא מגלה לאדם בעצם מהם כוחותיו הגנוזים. ולכן בריאת היצר - היא המעשה הטוב מאוד, שהיה בכל מעשי הבריאה[15].

ולכן כאשר האדם צריך לזכך עצמו, ולתקן את כח ראייתו. אזי לכשתושלם הכפרה ותשוב הראיה למקומה - שוב לא תהיה זו כראיה הראשונה, כי אם ראיה בהירה ומאירה פי שבע מאשר היה בימי בראשית[16]. ויישאר הדבר לעולם, כקניין נצח.

וזהו יתרון האדם על כל חי, בכך שכל תהליך גדילתו לא בא לו עם לידתו. אלא עליו לרכוש כל שלב ולהתנסות בו - כלימוד ללכת, לדבר וליצור. לעומת שאר הברואים, שכבר עם לידתם עושים הם הכל כבימי בגרותם. והזמן בו האדם מבין על בשרו מהי חשיבות הדברים, הוא כאשר עליו להתמודד עם מצבים חדשים ומקרים לא צפויים. שבכוח הבניה ההדרגתית, מבחין האדם בכל כוח מכוחות גופו ונפשו.

וכך גם עם ישראל נוצר רק לאחר שבעים האומות, ולא היה זה ישר - כי אם בתהליך של לידה. החל משנים עשר שבטי י-ה, דרך שבעים הנפש שירדו למצרים. ועד אשר הפכו לעם רב, כחול אשר על שפת הים - בצאתם ממצרים. וכיוון שכך ארע לנו, אנו מבחינים בכל עניין ודבר אשר עשה ה' עמנו, ומרגילים את עינינו לראות - את מה שאין האומות מבחינות. כדרך שראו אבותינו אברהם ויצחק, את הר המוריה בזמן העקידה - מה שלא השכילו לראות, ישמעאל ואליעזר[17].

וכיוון שאדם הראשון קיבל את כל אשר יש לו, בלא שעמל על כך בכוחותיו הוא. גירש אותו הקב"ה מגן עדן, בכדי שילמד את דרך עץ החיים - וכיצד להגיע עד אליה, ובלא ליפול עוד. ואז אז יתגלה האור הגדול, כשיפתחו עניים עיוורות[18]. וכל מה שלא שמנו לבנו אליו, לגודל טרדת הזמן והכשלות היצר - יואר באור יקרות.

ובשנת פדיה זו, יוארו עינינו וישמח ליבנו - בשובנו אל ה'.

1 - **ויגרש את האדם** (בראשית ג כד), אמר ר' יהודה שעה ראשונה עלה במחשבה שניה נמלך במלאכי השרת, בשלישית כינס עפרו, ברביעית גבלו, בחמישית רקמו, בששית עשאו גולם, בשביעית נפח בו נשמת חיים, בשמינית הכניסו לגן עדן, בתשיעית צוהו, בעשירית חטא, באחד עשר נידון, בשתים עשר גרשו, שנאמר ויגרש את האדם, מהו ויגרש, שגירשו ביסורים - תנחומא בראשית, כה

2 - **ואיבה אשית** אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה, ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך 'ואיבה אשית' - רש"י בראשית ג, טו

3 - **ותתן גם לאישה** שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת - שם, ו

4 - אמר רבי יוחנן בר חנינא, שתים עשרה שעות הוי היום. שעה ראשונה הוצבר עפרו, שניה נעשה גולם, שלישית נמתחו אבריו, רביעית נזרקה בו נשמה, חמישית עמד על רגליו, ששית קרא שמות, שביעית נזדווגה לו חוה, שמינית **עלו למטה שנים וירדו ארבעה** אדם וחוה וקין ותיומתו - סנהדרין, לח: ובתוס' שם

5 - ותהר ותלד את קין, ג' פלאים נעשו באותו יום, בו ביום נבראו, בו ביום שמשו, בו ביום הוציאו תולדות, עלו למטה שנים וירדו **שבעה**, קין ותאומתו, הבל ושתי תאומותיו - ילקוט שמעוני בראשית ד, לה

6 - אמר רבי אבין שלא תאמר קין נשא את אחותו, הבל נשא את אחותו, חסד הוא, חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם, אמרתי עולם חסד יבנה - ירושלמי יבמות, סא.

7 - **אשר נתת עמדי** (ע"ז ה) כאן כפר בטובה - רש"י בראשית ג, יב

8 - **ויקרא האדם** חזר הכתוב לענינו הראשון, 'ויקרא האדם שמות' ולא הפסיק אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב 'ולאדם לא מצא עזר כנגדו', לפיכך 'ויפל תרדמה'. וע"י שכתב 'ויהיו שניהם ערומים' סמך לו פרשת הנחש, להודיעך שמתוך שראה אותם ערומים וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה - שם, כ

9 - **כי עשית זאת** מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית שאילו שאלו למה עשית זאת היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין (סנהדרין כט) - שם, יד

10 - **והנחש היה ערום** מה ענין זה לכאן, היה לו לסמוך 'ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם'. אלא ללמדך מאיזו סבה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתאוה לה - שם, א

11 - **גם** לרבות בהמה וחיה - שם, ו

12 - **ולא תגעו** בו הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון. הוא שנאמר (משלי, ל) 'אל תוסף על דבריו' - שם, ג

13 - **וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל** אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא - רש"י בראשית א, ד

14 - ומדרשו באגדה אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח - רש"י במדבר כח, טו

15 - רַבִּי נְחֶמְיָן בַּר שְׁמוּאֵל בַּר נְחֶמְיָן בְּשֵׁם רַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר, הִנֵּה טוֹב מְאֹד, זֶה יֵצֶר טוֹב. וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, זֶה יֵצֶר רָע. וְכִי יֵצֶר הָרָע טוֹב מְאֹד, אֶתְמְהָא. אֶלָּא שֶׁאִלּוּלֵי יֵצֶר הָרָע לֹא בָּנָה אָדָם בַּיִת, וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, וְלֹא הוֹלִיד, וְלֹא נָשָׂא וְנָתַן. וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר (קהלת ד, ד): כִּי הִיא קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ - בראשית רבה, ט

16 - והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא - ישעיהו ל, כו

17 - **וירא את המקום מרחוק** אמרו במדרש אמר לו אברהם ליצחק רואה אתה מה שאני רואה אמר לו רואה אני הר נאה ומשובח וענן קשור עליו אמר לנערים רואים אתם כלום אמרו לו אין אנו רואים כלום אלא מדברות והרים. אמר להם שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור מה החמור אינו רואה אף אתם אינכם רואים, שבו לכם פה ואני והנער נלכה עד כה. מה יהיה בסוף שהקב"ה אמר לי כה יהיה זרעך - רבינו בחיי בראשית כב, ד

18 - לפקח עינים עורות להוציא ממסגר אסיר מבית כלא ישבי חשך - ישעיהו מב, ז

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

סיפור לשבת

ימי בראשית של הספרות החסידית

זמן קצר לאחר פטירת המגיד ממעזריטש, כשתלמידיו הגדולים, ענקי החסידות, החלו מעניקים לאנשי העם מאוצרותיהם הרוחניים הבלתי נדלים – או-אז החלו ספרי החסידות להדפס בזה אחר זה, בהביאם לכל חלקי העם את עיקרי תורת החסידות, מנהגיה ואורחותיה.

האיש שהבין וראה את גודל התועלת בהדפסתם של ספרי חסידות, שעל-ידם תישמר בקביעות תורת ענקי החסידות, היה רבי משה שפירא, בנו של הצדיק רבי פנחס מקוריץ. הוא היה זה שהדפיס את הספר הראשון של תורת החסידות "תולדות יעקב יוסף", או בשנים מאוחרות יותר את העותק הראשון של ספר ה'תניא'. בראותו את התועלת שבדבר, שינס מותניו, עמל ויזע עד שהקים בסלוויטא בית-דפוס 'מודרני', ומעיינות החכמה והחסידות החלו לזרום בקרב העם היהודי בזרם שוטף וגואה.

אולם קודם שהקים רבי משה שפירא את בית הדפוס המפורסם, נסע אל כ"ק אדמו"ר הזקן כדי להתייעץ עמו ולבקש את הסכמתו למעשה זה – שהרי היה זה משום 'חידוש' בעולם החסידות. בדחילו עמד רבי משה שפירא לפני אדמו"ר הזקן ושטח בפניו את רעיונו הנועז והחדשני. פירט את השיקולים לכאן ולכאן:

– "הן עתק עולה להקים בית-דפוס שכזה" – פירט רבי משה חלק משיקוליו – "אולם בעיה זו עדיין ניתנת לפתרון לעומת בעיה גדולה הימנה, והיא, לקבל רישיון מממשלת רוסיה להקמת הדפוס, שהרי רבינו יודע כי רק לעיתים רחוקות מסכימה הממשלה הרוסית להקמת בית-דפוס".

לאחר מחשבה ארוכה, נענה ואמר: – "עצתי היא כי תיסע אל מוהילוב, שם מתגורר 'מלמד דרדקי' בשם ר' ישראל. כדאי שתבקש ממנו שיצטרף אליך בנסיעה לווילנא, ובעזרת השם יתברך, תצליח להשיג שם את הרישיון הממשלתי בנקל, גם מבלי לשלם עליו מאום".

יצא רבי משה שפירא מחדרו של אדמו"ר הזקן, ובליבו תמיהות ופליאות רבות. מיהו אותו 'מלמד' בשם ר' ישראל? מה שייכותו לעסקי רישיונות הדפוס? ובכלל, הרי את הרישיונות ניתן לקבל אך ורק בפטרבורג הבירה, ומדוע אפוא יש צורך לנסוע לווילנא. אולם לא איש בר-דעת כרבי משה שפירא, יתן לעצת השכל להכריע מול דברי הרבי. צדיק בן צדיק היה, והיטב הבין את משמעות דבריהם של צדיקים. עוד באותו יום ארז את חפציו ויצא בדרכו אל מוהילוב רבתי.

ימים ארוכים חיפש רבי משה אחר מלמד בשם ר' ישראל. תושבי העיר לא הכירו אחד בשם זה. גם בבית-הכנסת של החסידים, שם קיווה למוצאו, לא ידעו לכוון אותו. לבסוף נמצא יהודי בשם ר' ישראל, איש תם וישר, ירא אלוקים, שישב במשך רוב שעות היום בבית-המדרש הכללי, ועסק בלימוד משניות ובאמירת תהלים. לא חסיד ולא בן-חסיד היה. אף 'מלמדותו' היתה למחצה, וזאת משום שהיה שונה פרקי תלמוד לקבוצת תלמידים קטנה שהיתה מתאספת בביתו.

בלב גדוש שמחה הציג רבי משה שפירא את עצמו לפניו. הוא סיפר לו על השתלשלות הדברים, על תוכניותיו להקים בית-דפוס גדול להדפסת ספרים יהודים, ועל הקשיים בהם נתקל להשיג רישיונות בפטרבורג הבירה. "נשלחתי אל כבודו על ידי הצדיק רבי שניאור זלמן אשר בליאדי, באומרו כי אתה, ורק אתה, תוכל לעזור לי כיאות בענין זה".

גרגר המלמד בגיחוך, פקח עינים בתימהון: – "בית דפוס אתה אומר?! הרי זה הון עתק, אולי זקוק אתה ל'מזומנים', יש לי המון..." משך רבי משה בכתפיו בפליאה. – "לא, איני זקוק ל'מזומנים'" – השיב בסבלנות, מתעלם מנימת הגיחוך – "זקוק אני לעזרתך בהשגת רישיונות מהממשלה".

ציחקק ר' ישראל שנית: – "אהה, בוודאי אתה רוצה להיעזר בשפת האידיש העסיסית שבפי, או אולי בקשרים הענפים שרקמתי בצמרת המלוכה שבפטרבורג"... שוב התעלם רבי משה שפירא מנימת הגיחוך והזלזול שבדברי המלמד. הוא ניסה לשכנעו כי כך ציווה הרבי. אולם סבלנותו של ה'מלמד' פקעה, והוא התרגז: – "ימחול נא לי כבוד תורתו, רואה אני כי יהודי מכובד אתה, ומדוע באת לזלזל באיש פשוט כמוני, בער וכסיל, שבקושי יצלח לעבודת ה'מלמדות', האם לא די בחיי שמרורים הם כלענה, כי תוסיף לי גם לעג ובזיון?" למרות זאת, לא נכנע רבי משה שפירא. לעזרתו גייס מספר חסידים מבית הכנסת החסידי במוהילוב, וביחד הפעילו לחץ ושתדלנות על ר' ישראל המלמד. הם עצמם לא ידעו כיצד הוא יוכל לעזור, הרי כל הנתונים מראים כי איש זה רחוק מעניינים שכאלו כרחוק מזרח ומערב, אך דברי הרבי קיימים ושרירים. הם הבטיחו לו לדאוג לפרנסת בני-הבית בתקופת היעדרו מן הבית, ואחד החסידים אף התנדב למלא את מקומו בכיתת התלמידים, עד שיחזור לביתו.

לא חסיד היה ר' ישראל, ואף לא בן חסיד. אמונת צדיקים היתה לו לזרא, אולם לנוכח ההפצרות הרבות, והבטחותיהם של יהודים, שהכירם כיראים ושלמים, הסכים להצטרף לנסיעה אל ווילנא הבירה למרות שהוא עצמו ידע היטב כי לא יוכל לעזור

המשך בעמוד הבא...

בענין זה ואף לא בכלום.

עצוב ומדוכדך ישב ר' ישראל המלמד בביתו המפואר של הגביר ר' מאיר רפאל'ס אשר בטבורה של ווילנא רבתי. זה ימים מספר מאז הגיע יחד עם רבי משה שפירא אל העיר, אך בכל הימים הללו, מאומה לא נעשה. פשוט משום שאיש מהם לא יודע מה לעשות. רבי משה שפירא עצמו תמה, למי יפנה ומה יעשה. המארח, הגביר ר' מאיר רפאל'ס, שידוע היה בקשריו הענפים בממשל המקומי, היה אף הוא אובד עצות; כל רעיון לא עלה במוחו מי יכול לעזור בעניין זה. אמנם שניהם, רבי מאיר רפאל'ס ורבי משה שפירא, האמינו באמונה שלמה בדבריו הקדושים של רבינו הזקן, אולם את רוחו העכורה של המלמד ר' ישראל, לא יכלו להרגיע. דרך ארוכה עשה עד לווילנא, וכל הדרך תהה לשם מה הסכים לנסיעה זו. הרגיש הוא כי נגרר בעל-כורחו למחוזות לא-לו.

בשבת קודש, גברו געגועיו של המלמד לביתו. הרגיש המארח בעיצבונו של המלמד, והציע לשני אורחיו לצאת לטייל קמעה ברחובה של עיר, כדי לפוש ולנשום מעט אוויר צח. יצאו השלושה, ושוחחו ביניהם בהני מילי מעליותא, בחידודי תורה וחסידות. המשיכו לפסוע ברחובות העיר עד שהגיעו אל הגן הציבורי המרכזי, שם פסעו בין משעולי הדשאים וערוגות הפרחים, שהדיפו ניחוחות מבושמים. עודם פוסעים, ולנגד עיניהם חלף לו איש הדור-מראה, לבוש מדים מפוארים ועטור באותות הצטיינות לרוב. הוא ענד תגים ומדליות רבות, ונראה היה כי הוא שר בממשלתו של הקיסר ירום הודו. כבדרך הילוכו, נענע רבי מאיר רפאל'ס בראשו לאות כבוד, והמשיך בדרכו, אולם הוא שם לבו למבטיו של האיש שננעצו בהם. נראה היה לו כי הוא נועץ מבטיו דווקא במלמד שפסע לצידם. 'שמא זקנו הארוך, או לבושו המרופט, אלו שמשכו את תשומת לבו של השר'?!, הרהר רבי מאיר רפאל'ס במחשבתו. כשחזרו על עקבותיהם, שוב נפגשו בדמותו ההדורה של השר, וגם הפעם נעץ מבטים מלאי עניין דווקא בדמותו של ר' ישראל המלמד. איש וותיק ומנוסה היה רבי רפאל'ס בגינוני המלוכה, והוא אזר עוז בנפשו, בקודו קידה קלה. "יאמר לי אדוני השר הנכבד, אולי נוכל להיות לו לעזר; שמא מכיר הוא אי-מי מאיתנו". לא נבוך השר מהפניה הישירה; אף הוא השיב בנימוס: "פני האיש הזה מוכרות לי. כרגע נוכחתי לראות כי הוא מכר וידיד וותיק שלי מלפני שנים ארוכות". זקף רבי מאיר רפאל'ס את גבותיו בפליאה. הוא הבין כי השר טעה באבחנתו, אולם בשל כבודו מיהר לתרגם את דבריו מרוסית לאידיש מדוברת. רבי ישראל המלמד אף הוא משך בכתפיו בפליאה. דבריו של השר היו מוזרים, והוא השיב בשלילה מוחלטת. פחד החל להתגנב לליבו, שמא רע יאונה לו בעיר הגדולה, שכה זרה לו בשבילה ואורחותיה. אולם השר לא התיק את מבטו החד מעיניו של המלמד התמים. הם עמדו זה מול זה; הנכבד והפשוט, רם-השררה והאזרח מן השורה, הגוי והיהודי; בעוד הראשון לא מרפה מן המלמד הנבוך והאומלל. – "האם מתושבי שקלוב הנך?" שאל השר בעוד רבי מאיר רפאל'ס המשתומם ממשיך לשמש כמתורגמן. – "לא אדוני" – בלע המלמד את רוקו בפחד – "אינני תושב שקלוב; תושב מוהילוב אני, כבר שנים רבות". נענע השר בראשו לאי-שביעות רצון. – "לא ידידי! הנך תושב שקלוב, אין לי כל ספק בכך". רבי ישראל המלמד לא ידע את נפשו. לזרא היתה לו כל השיחה הפתאומית הזאת. "אכן, לפני עשרים שנה ויותר, התגוררתי בשקלוב" – החזיר – "אך מאז טרם ראיתי את פניה של העיר אף לא פעם אחת". עיניו של השר אורו בשמחה. – "ידעתי" – צהל בעליצות – "ידעתי שזכרוני לא מטעה אותי, כמו שמעולם לא הטעה אותי. ובכן, ידיד אמת הנך לי, חייב אני לך את חיי. אוה, כמה טוב שפגשתי אותך, כעת אוכל להחזיר לך ולו מעט ממה שאני חייב לך שנים כה רבות. באמונתי, מבטיח אני כי אחזיר לך כפל כפליים על כל הטוב שגמלת עמדי". רגעים ארוכים חלפו עד שהשר נרגע בדבריו, כמו הבין את מעמדו מול חבורת היהודים הקטנה. הוא הושיט לו את ידו ולחצה בחום. "אשמח אם תבוא לבקר אותי מחר במלוני בשעות הבוקר. לכבוד יהיה לי הדבר".

רבי מאיר רפלא'ס פנה לתרגם את הדברים באוזניו של רבי ישראל המלמד, אך הוא עצמו לא האמין כי אכן אלו הדברים שאמר השר בזה הרגע. נענע השר בראשו לשלום, ונפנה לדרכו. משך ר' ישראל המלמד בכתפיו בפליאה. הוא אפילו לא ידע באיזו שפה ידבר מחר עם השר; אך להעז ולהשיב בשלילה, גם לא רצה...

עם שחר התייצב ר' ישראל בפתח המלון המפואר, בו התאכסן השר. עוד קודם לכן שינן ר' מאיר רפאל'ס בפניו כללי התנהגות בסיסיים בעת שעומדים לפני שרי המלכות. אחת ממשרתות הבית דאגה לו לחליפה נקיה, נקייה מרבב ומטלאי... השר בכבודו ועצמו פתח את הדלת. הפעם היה לבוש בבגדי אדם רגיל. שערו מסורק בקפידה, ריח מבושם נדף ממנו. משקפים הדורות השתלשלו על חזהו. "שלום עליכם", קרא השר, בניב יהודי עסיסי. קולו היה חגיגי, חם ולא-מעושה. ר' ישראל זקף גבותיו בפליאה. ניב אידישאי, כזה רק מישהו "מבפנים" יודע ומכיר. "זעצאך א וועק ביטע" [= שב בבקשה].

– "האומנם אינך מכירני?" המשיך השר לשוחח בשפת האידיש המוכרת. ר' ישראל המלמד השיב בשלילה מוחלטת. לפתע התרצנו פניו של השר, דוק של הרהור ממושך עלה על פניו. הוא נרכן קדימה, והתקרב לעבר ר' ישראל עד כדי לחישה: "שמע והסכת!"

נער שובב היה מרדכי, מעולם לא אהב את ספסלי ה'חיידר', שנא את מלמדיו, הציק להם וירד לחייהם. לא פלא אפוא כי היה לאימת המלמדים, וברוב הימים היה מחוץ לכותלי התלמוד-תורה. בתוך זמן קצר שלח ידו בעבירות רכוש, נתפס ונכלא. באותו לילה, בשעה שבין אשמורה שניה לשלישית, הגיע למקום אברך צעיר עם גרזן ובכח איתנים שבר את המנעול, וקרא דרור למרדכי, שנשא את רגליו ומיהר להימלט על נפשו. אפילו לומר תודה למצילו לא הספיק. הוא רץ מבלי להפסיק, אפילו את הכיוון לא ידע, העיקר להתרחק מן העיר. הבושה והכלימה צרבו בנפשו באש תופת. לאחר נדודים רבים הגיע מרדכי לעיר הבירה, שם איש לא הכירו. הוא הסיר את כיפתו, קצץ את סימניו היהודיים, והחל עובד כשוליה באחד מבתי-העסק בעיר הגדולה. חריצותו ונאמנותו של מרדכי קידמו אותו חיש מהר. כעבור שנה בלבד, מונה למנהל מחלקה ולאחר מכן למנהל מפעל גדול ומצליח. מכאן ואילך, רק השמים היו התקרה בעבורו... סיים השר את

המשך בעמוד הבא...

סיפורו: "אני אותו מרדכי, פוחז והולל, שלמרות הכל, נגד כל הסיכויים הצליח להתקדם בחיים, עד שהגעתי – כפי שרואה הנך – לכס השררה והכבוד. "אם זוכר הנך את אותו מאורע, הרי אתה הוא האברך שהגעת באישון לילה אל הכלוב, וברחמיך הרבים שברת את מנעול הברזל לחתיכות, פתחת את דלת סורגי הברזל, והענקת לי את חיי במתנה.

"וכעת ידידי היקר; כפי שאמרתי לך, חב אני לך את חיי, את כבודי ואת כל אשר לי. ביכולתי להעשיר אותך, ביכולתי להעניק לך שררה, מעמד ותפקיד נכבד בממשלת הקיסר ירום הודו – כל אשר תבקש".

סמוק פנים ישב ר' ישראל והביט בפניו של השר היושב מולו. כבר באמצע דבריו של השר, נזכר באותו מאורע רחוק מלפני עשרים שנה ויותר, שאירע לו. הוא זיהה בתווי הפנים את אותו עלם שסרח ומעד בדרכו, ואת עלבונו שצרב עד עמקי נשמתו שלו, ומשום כך החליט להסתכן ולשחררו באישון לילה, למרות הסכנה אילו היה נתפס.

ר' ישראל המלמד קם ממקומו נרגש, התיישב ושוב קם. הוא לא מצא לעצמו מקום. בתת-זכרונו ניסה להיזכר בכללי הנימוס שלימדו ר' שלמה רפאל'ס, אך משום מה, הם פרחו לגמרי מזיכרונו...

– "מה אעשה בתפקידים החשובים שאתה רוצה להעניק לי, אבל אפילו רוסית אינני דובר. בור ועם-הארץ הנני בהליכות ונימוסים, ולא אוכל לנהל שיג ושיח עם שאר הנכבדים".

השר לא הרפה: – "אם כן, אעניק לך סכום נכבד של אלף רובל, ועם זה תפתח בית-עסק נכבד, תעשה חיל ותצליח. מידי פעם אוסיף לך על הסכום הזה, ובטוחני כי בזכות זה תראה ברכה במעשה ידיך, ותחיה בעושר ובשלווה". כמעט נפרדו השניים לשלום זה מזה, כשהשר כמו נזכר לפתע לשאול: – "הרי אמרת שמקום מגוריך הוא במוהילוב, אם כן, מה עושה אתה כאן, בווילנא הרחוקה?"

פתח ר' ישראל וסיפר על השתלשלות הענינים, אודות בקשת הרישיון להקמת בית-דפוס, ועל כך שנגרר אחר יהודי, אמנם נכבד, אבל פתי שמשום מה חפץ דווקא בסיוע שלו, למרות שעד עכשיו אינו מבין במה יוכל לעזור לו. – "איי, איי" ניגן השר בנעימה למדנית, כפי שזכר מימי ילדותו. "כמה גדול הוא הרב מלאדי; ידע הוא היטב את אשר הוא עושה. הרי אני הוא השר הממונה על רשיונות בתי-הדפוס, אני הוא זה שמחליט לחיוב או לשלילה, והדבר נתון בידי" – – –

– "למעשה" – הוסיף השר תוך כדי חיוך טומן סוד – "טוב שהגעתם לווילנא ולא למשרדי שבפטרבורג, שהרי החותמות הדרושים נמצאים עמי כאן ולא במשרד"...

בו במקום הוציא השר דף, רשם עליו את פרטי הרשיון, החתימו בחותמות השונות והביאו לידי ר' ישראל המלמד. בחיל וברתת עמד רבי משה שפירא לפני הוד כ"ק אדמו"ר הזקן, וסיפר לו את השתלשלות האירועים שעברו עליו במוהילוב ובווילנא רבתי. אורו פניו של כ"ק אדמו"ר הזקן, ובסבר פנים של קורת רוח בירך את רבי משה שפירא כי יזכה להגדיל ולהפיץ את תורת החסידות בכל קהילות ישראל. ואכן, הדפוס הראשון של ספר התניא קדישא, הודפס בדפוסו של רבי משה שפירא, שכונה בפי כל "דפוס סלוויטא".

[על פי סיפורו של ר' מנחם זיגלבוים מענקי הסיפורת על צדיקים]

שביבים / שאול שיף

התורה היא הסיפור שלנו

כותב ר' שלום בלוי מאתר חב"ד: בכל שנה מחדש, פרשת בראשית מזכירה לי את הסיפור על סבתא שלי. כשהייתי ילד, יכולתי לשמוע את הסיפור הזה אלף פעמים ברצף.

זה סיפור על ילדה קטנה שהלכה לאיבוד וחבורת צוענים נודדת חטפה אותה (הסיפור אמיתי לגמרי!), ובנס עבר ליד המחנה שלהם מישהו שזיהה אותה לפי המעיל הסגול שהיא לבשה והחזיר אותה הביתה.

אני זוכר איך היינו משותקים מפחד כששמענו על החטיפה, איך חששנו ודאגנו כשהקרקס של הצוענים התחיל להתרחק מהעיר, ואיך היינו נאנחים בהקלה כשהיא חזרה הביתה. בכל פעם מחדש, אותו סיפור.

הסיפור לא באמת חשוב. יש עוד מיליון סיפורים כמוהו בעולם. חוץ מזה, תמיד ידענו את הסוף הטוב - הרי סבתא שלי היא זו שסיפרה לנו בעצמה את הסיפור... אבל הקשבנו והתרגשנו, כי זה היה סיפור שלנו. וכמו כל סיפור טוב, יש לו קסם כזה שנוגע.

איך זה קשור לבראשית? התורה היא הסיפור שלנו, והנה הוא שוב מתחיל מחדש. אנחנו שוב קוראים איך היה כאן רק "תוהו ובוהו וחושך על פני תהום", והנה הקדוש ברוך הוא מדליק את האור ובורא את השמים ואת הארץ, והנה הוא יוצר את האדם, שבשבילו הכול נברא והבחירה בידיים של האדם אם לקלקל או לתקן. אותו סיפור מההתחלה, אבל הסיפור שלנו.

בואו נהיה חלק מהסיפור. אפשר להתחיל בדבר הכי פשוט: ללמוד בכל יום קטע מפרשת השבוע. הרבי הציע ללמוד את הפסוקים יחד עם פירוש רש"י. מניסיון, זה סיפור לכל החיים.

שולחן בן מאה שנה

רבי יצחק מוּרקי ורבי מנחם מנדל מקוצק היו חברים קרובים. ברבות הימים הפך ר' מנחם מנדל לתלמידו של רבי שמחה בונים מפשיסחא, בעוד ר' יצחק חיפש את דרכו.

פעם אחת נסע ר' יצחק לבקר בחצרו של רבי מרדכי מצ'רנוֹבּיל. כשחזר משם שאל אותו חברו ר' מנחם מנדל: "מה ראית שם בצ'רנוביל?"

"ראיתי את שולחנו של הבעל שם טוב," ענה ר' יצחק.

ענה לו הרבי מקוצק: "אתה ראית שולחן בן מאה שנה, ואילו כאן בפשיסחא מראה לנו ר' בּוּנים דברים ישנים הרבה יותר. הוא מראה לנו את השמים ואת הארץ ואת מי שברא אותם. והלוא השמים והארץ נבראו כבר לפני ששת אלפים שנה."

שבת בראשית

רבי דוד טברסקי, האדמו"ר הראשון מטולנה, גילה, כי שבת בראשית היא זו הכוללת את כל שבתות השנה. מסיבה זו נחשבת שמירת שבת זו כ'שתי שבתות', עליהם אמרו חז"ל כי אם בני ישראל שומרים אותן מיד נגאלים. ואף ה"צמח צדק" כותב כי כל מה שיקרה עם האדם במשך השנה - תלוי בהתנהגותו בשבת בראשית.

בורא עולם בירך וקידש את יום השבת. כה נאמר בפרשת בראשית: "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו". יש לדעת כי קדושת השבת גדולה יותר מכל החגים ומהמועדים, ועל כן תיקנו חכמים בסדר התפילה לליל שבת 'וקידשתו מכל הזמנים'. בעל ה'מנחת שבת' כתב בהקדמה לספרו, כי השבת מכפרת על כל החטאים יותר מיום הכיפורים. כה דבריו: "והלא כל עיקר חרדת יום הכיפורים הוא משום שהוא יום סליחה ומחילה, ואם כן הלא יש לנו יותר מ-50 ימי הכיפורים בשנה, כלומר כל השבתות". על כך נאמר במסכת שבת (דף קי"ח): "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלים לו". את דברים אלו מבאר הט"ז שאם ישמור אדם שבת כהלכתו ויחזור בתשובה אפילו על עוונות שעונשם כריתות ומיתת בית דין - לא יצטרך לסבול עוונות ומיתה כדי למרק עוונותיו, כי בשכר שמירת שבת יזכה לכפרת עוונות. מכאן מסיק ה'מנחת שבת' ששמירת שבת מכפרת יותר מיום הכיפורים, שהרי ביום הכיפורים פסק הרמב"ם (הלכות תשובה א', ד') שאינו מכפר על כריתות ומיתות בית דין בלא ייסורים, ואילו בשבת הכפרה מושלמת אף בלי ייסורים.

מגודל קדושת השבת נכנסת תוספת קדושה בכל איש ישראל אפילו בפשוט שבפשוטים, וכולו מתעלה בדרגתו. בספר "דרך עץ חיים" מובא ההסבר למצווה לקום מפני אדם מבוגר. כה דבריו: "נאמר 'מפני שיבה תקום' - שהוא מפני שכבר עברו עליו שבתות הרבה במשך שנות חייו, וכל שבת ושבת הוסיפה בו עוד קדושה".

דמותו של מתושלח

המקרא לא מוסיף על דמותו פרטים, כפי שלא מפרט על איש מעשרת הדורות שבין אדם לנח, אולם חז"ל מרחיבים על דמותו, ואף מכנים אותו במספר מקומות: "מתושלח הצדיק" (בראשית רבה ג, א). במדרש בראשית רבתי מוסברת אריכות ימיו: "זה הוסיף ימים על כלם לקיים מה שנאמר יראת ה' תוסיף ימים". כן מובאת שם דרשה על שמו: "ולמה נקרא שמו מתושלח, שכתב שם המפורש על שלח שלו והרג שדין ומזיקין לאין מספר."

המדרש אומר שהקב"ה עיכב את המבול עד מותו, ועוד חיכה במשך שבעת ימי האבלות עליו, "ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות לבא" (בבלי סנהדרין קח, ב). בנוסף, אומר עליו המדרש שהוא אחד מהאנשים שזכו להחזיק בבגדיהם המקוריים של אדם וחוה - הוא ירש אותם משת בן אדם, והורישם לנח. מדרש אחר מונה אותו ברשימת "שבעת הרועים", שיעמדו לישראל לעתיד לבוא (בבלי סוכה נב, ב).

למה קין רצח את הבל?

/ הרב יהודה שורפין

רצח הוא אחד ממעשי הפשע המתועבים וגם העתיקים ביותר בעולם. בפרשה הראשונה בתורה אנו קוראים על הרצח של הבל בידי אחיו קין, כשהיקום כולו רק בן כמה ימים. הנה הפסוקים המתארים את הסיפור[1]:

"וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים, וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'. וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיַּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו. וַיֹּאמֶר ה' אֶל קָיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב - שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵּיטִיב - לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ; וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ. וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ."

מה כתוב כאן? שהבל היה רועה צאן וקין חקלאי, עובד אדמה. קין הביא מנחה לאלוקים מפרי אדמתו, והבל הביא מהכבשים הראשונות שנולדו לו. הקדוש ברוך הוא קיבל את מנחתו של הבל, אך לא את זו של קין. קין היה נסער מהסירוב של אלוקים לקבל את מנחתו ולאחר מכן ה' מסביר לקין שחטאיו גרמו לכך ושהוא לגמרי יכול לשנות זאת אם רק ישתפר. ואז פוגש קין את הבל בשדה, ולפתע, בלי שום סימנים מקדימים, פשוט רוצח אותו.

אבל למה?

התורה אינה מספרת את המחשבות או את הסיבות שהובילו את קין לבצע את הרצח הראשון בהיסטוריה. בקריאה פשטנית, זה נראה שהמניע לרצח הוא קנאה. קין קינא בהבל על כך שה' קיבל את מנחתו בעוד המנחה שהוא עצמו הקריב לא התקבלה.

אבל כנראה שהסיפור יותר מורכב ממה שאנחנו חושבים.

נחזור רגע אחורה, ממש לפני שקין הורג את הבל בשדה, הפסוק מספר על שיחה שהתקיימה בין קין להבל: "ויאמר קין אל הבל אחיו" אבל באופן מפתיע הפסוק בוחר לקטוע את הסיפור ולדלג אל סופו הטראגי: "ויהי בהיותם בשדה, ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו".

אפשר להבין מכאן שקדם לרצח ויכוח כלשהו בין האחים והוא זה שהוביל למעשה הרצח. מה היו חילופי הדברים ביניהם באותה פגישה? חכמינו זיכרונם לברכה מסבירים זאת באופנים שונים:

על פי מדרש אחד זהו סיפור על סכסוך ירושה.

קין והבל, שנכון לאותה עת היו בני האדם היחידים עלי אדמות, החליטו לחלק ביניהם את "הבעלות" על העולם. הם סיכמו שהאחד ייקח את כל האדמות והדברים שצומחים מהן, והשני את כל החפצים המיטלטלים כגון בעלי חיים וכדומה. כך, הפך אחד

לחקלאי (קין) והשני לרועה צאן (הבל).

אבל אז הסתבר שזו חלוקה בלתי אפשרית:

קין אומר להבל, "האדמה שאתה עומד עליה היא שלי", עונה לו הבל: "מה שאתה לובש הוא שלי"; זה אמר: "התפשט!" וזה דרש: "פרח באוויר ואל תעמוד על הקרקע!"... כך התנהל הוויכוח בין האחים שבמהלכו התרחש הרצח[2].

דעה אחרת מספרת שהם חילקו ביניהם, בצורה שוויונית, את הבעלות על כל המקרקעין והמשאבים בעולם אבל המחלוקת פרצה בשאלה בחלקו של מי צריך בית המקדש להיבנות[3].

הסבר נוסף שמופיע במדרש, שהמחלוקת הייתה סביב הזכות לשאת אישה ששניהם חשקו בה.

הסיפור היה כזה: קין נולד עם אחות תאומה ונשא אותה לאישה. הבל נולד עם שני אחיות תאומות. אחת מהן נשא לאישה, כמו שעשה קין, ועל האחות הנוספת פרצה המריבה: קין טען שהוא הבכור ולכן זו זכותו, ואילו הבל טען שהיא שייכת אליו כי היא תאומה שלו[4].

לפי תרגומו של רבי יונתן בן עוזיאל[5] קין והבל ניהלו ויכוח תיאולוגי. קין הרגיש שנעשה לו עוול בכך שמנחתו לא התקבלה והוא טען כלפי הבל כי רק בגלל משוא פנים קורבנו התקבל ברצון וכי אלוקים אינו מתחשב במעשים הטובים של בני האדם ואינו מנהיג את העולם בצדק ובדין. לעומתו ענה הבל כי אלוקים מנהיג את העולם בצדק ובמשפט ומנחתו התקבלה רק משום שמעשיו באמת טובים יותר.

מה שחשוב זו הגישה, לא הסיבה.

ההשלמות השונות למקרה המסופר בתורה לא מספקות את ההסבר לשאלה מדוע התורה אינה מפרטת את הסיבות לרצח. מה שכן כתוב מפורש הוא סיפור הרקע עם הקרבת המנחות והעובדה שמנחתו של הבל התקבלה ושל קין לא. ואולי זה אמור ללמדנו שהטעות הגדולה של קין הייתה הבריחה שלו מאחריות אישית למעשיו. במקום לעסוק בחשבון נפש פנימי לאחר שמנחתו לא התקבלה ברצון, הוא החליט להתמקד בהשוואות לאחרים ובחיפוש אשמים חיצוניים כשהאחר נתפס כמקור הבעיה, הפתרון יהיה לחסל אותו. כך הגיע קין למסקנה שעליו לעשות מה שעשה. אבל האמת היא שלכל אדם ניתנה בחירה חופשית מלאה בין הטוב לבין הרע וכוח נפשי לעשות את הבחירה הנכונה. הנסיבות, איזו שלא תהיינה, לעולם אינן יכולות לשמש סיבה אמיתית לבחירה לא צודקת.

1 - בראשית פרק ד, פסוקים ג - ח..
2 - מדרש בראשית רבה כב, ז; ראה גם מדרש תנחומא א, ט.
3 - מדרש רבה, שם.
4 - מדרש רבה, שם; ראו גם זוהר חלק א דף נ עמוד ב.
5 - על פסוק ח.

תפילת אור החיים הקדוש

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יְדִידוּת אוֹר נַפְשֵׁינוּ רוּחֵינוּ וְנִשְׁמָתֵינוּ,
לְמַעַן בְּרִיתְךָ אֲשֶׁר כָּרַתָּ לִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִידוֹת שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ
זְכוֹר אַהֲבָתֵינוּ וְחִיבָּתֵינוּ וְהָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְבֵית קָדְשֵׁינוּ וְתַחֲזוֹר לְהִשְׁתַּעֲשֵׁעַ בָּנוּ כִּימֵי קֶדֶם
כִּי קָשָׁה פְּרִידָתְךָ מִמֶּנּוּ כִּפְרִידַת נַפְשֵׁינוּ מִגּוּפֵינוּ, הָמוּ מֵעֵינוּ וְכָלְתָה נַפְשֵׁינוּ
אֶל גְּאוּלַת שְׁכִינָתְךָ וְאֶל מְעוֹן קָדְשֶׁךָ וְלִרְצוֹנְךָ ה' נִכְסַפְנוּ.
הִנֵּנוּ מִתְחַנְּנִים וּבוֹכִים לְפָנֶיךָ ה' אָב הָרַחֲמָן
עַל גָּלוּת הַשְׁכִינָה הוֹשִׁיעָה ה' שְׁכִינָתְךָ וְדַבֵּק נַפְשֵׁינוּ
בְּאַהֲבָתְךָ הַנְּעִימָה וְהָעֲרֵיבָה עַל נַפְשֵׁינוּ רוּחֵינוּ וְנִשְׁמָתֵינוּ וְיֵיעוֹל מַלְכֵּנוּ בְּהֵיכְלֵיה.

משפחת אבוחצירא

שושלת משפחת אביחצירא, היא שושלת של צדיקים קדושים וחכמים ספרדיים, המכונים בשם המסורתי "באבא", הידועה בדור האחרון בעיקר בזכות הבבא סאלי ויוצאי חלציו שהיו קשורים בקשר בל ינתק לחסידות חב"ד.

מראשי השושלת היה רבי יעקב אביחצירא. מחבר הספר "פיתוחי חותם" ועוד, המכונה בפי יהודי מרוקו "האביר יעקב".

אחת המסורת מספרת שרבי שמואל אלבז אבי משפחת אביחצירא (בן דורו של רבי חיים ויטאל), שט על מחצלת לטורקיה (כשלוחא דרבנן) מפני שלא היה לו כסף לשוט באוניה ולכן קראו לו ולבניו אבוחצירא (אב המחצלת).

רבי ישראל אבוחצירא הבאבא סאלי, היה ידוע בכל העולם בצדקותו. הוא נערץ על כל העדות מכל החוגים. הרב צעד בדרך הבעל שם טוב הקדוש, מלבד חכמי הספרדים.

על בנו, רבי מאיר אבוחצירא, העיד כי הוא עולה עליו בגדולתו. היה גאון אדיר בנגלה ובנסתר ובחסידות. הוא נפטר על פני אביו.

אחרי פטירתו של הבאבא סאלי, התפצלה השושלת.

בנו, רבי ברוך אבוחצירא. מכונה ה"בבא ברוך". לאחר פטירת אביו, ייסד חצר עצמאית בנתיבות ומיצג את עצמו כממשיך דרכו של אביו.

גם בניו של רבי מאיר אבוחצירא ניהלו או מנהלים עדה. רבי אלעזר אבוחצירא בבאר שבע זצ"ל [בנו ממשיך דרכו], הרב דוד חי אבוחצירא, בנו של הבבא מאיר ונכדו של הבבא סאלי, אדמו"ר, באבא, רב העיר נהריה לשעבר וידיד חב"ד שלמד במוסדות חב"ד.

ידוע שאצל כל משפחת אבוחצירה היו נסים ונפלאות למעלה מדרך הטבע ממש באופן תדיר, ועל זה הייתה התבטאות נדירה של הרבי מלובביץ' שאמר שאצל משפחת אבוחצירה היו נפלאות על ימין ועל שמאל וגם באמצע.

אחד מחתניו של רבי ישראל אבוחצירא [הבבא סאלי] הוא הרב ישר אדרעי, מנהל מוסדות בית חב"ד בנתיבות.

[מפרסומי חב"ד]

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net